

PROF. KĀRLA DIŠLERA
TIESAS PROCESA IZSPĒLE

PROFESORA KĀRĻA DIŠLERA

XXV KONSTITUCIONĀLO TIESĪBU TIESAS PROCESA IZSPĒLES

KĀZUSS

I

[A] Kāzusā minētie fakti, personas un notikumi ir izdomāti. Jebkāda apstākļu sakritība ir absolūti nejauša.

[B] Kāzuss ir balstīts uz tā publicēšanas brīdī spēkā esošajām Latvijas un starptautiskajām tiesību normām. Ja pēc kāzusa publicēšanas mainās kādas tiesību nozares normatīvais regulējums, tajā skaitā normatīvais akts vai akti zaudē spēku vai tiek grozīti, tiek pieņemts vai stājas spēkā jauns normatīvais akts vai akti, šīs izmaiņas izspēles dalībniekiem nav jāņem vērā. Ja pēc kāzusa publicēšanas nacionāla vai starptautiska tiesa vai tām pielīdzināma institūcija (piemēram, Latvijas Republikas Satversmes tiesa, Eiropas Savienības Tiesa, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, ANO Cilvēktiesību komiteja vai citu valstu konstitucionālā, augstākā vai cita tiesa) dod autoritatīvu kādas tiesību normas problēmas skaidrojumu, tad šāds skaidrojums var tikt izmantots.

[C] Kāzusā aprakstītie viedokļi skaidro un raksturo pieteikuma iesniedzēju un institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto normu, pozīciju. Izspēles dalībnieku juridiskajai analīzei nav pilnībā jāsakrīt ar kāzusā aprakstītajiem pušu viedokļiem. Izspēles dalībniekiem ir jāievēro prasījuma robežas, savukārt argumentācijas izvēlē viņi var darboties relatīvi brīvi.

II

1. Vairākus gadus Latvijas politikā un mediju telpā notiek diskusijas par pastāvīgo uzturēšanās atļauju izsniegšanas kārtību. Latvijas iedzīvotāji vairākkārt ir izteikuši viedokli par to, ka prasības un nosacījumi pastāvīgās uzturēšanās atļaujas iegūšanai ir nepamatoti zemi. Piemēram, 2021. un 2022. gadā interneta portālā *manabals.lv* tikušas iesniegtas desmit likumprojektu iniciatīvas par konstitucionālo vērtību nostiprināšanu un augstāku prasību noteikšanu Imigrācijas likumā noteiktajai pastāvīgās uzturēšanās atļaujas iegūšanas kārtībai. Minētās iniciatīvas vairākas reizes pat pietuvojušās 10 000 iedzīvotāju parakstu sliekšnim. Tāpat viedoklis, ka ārzemniekiem, kuri vēlas iegūt vai saglabāt pastāvīgo uzturēšanās atļauju, būtu jāapliecina cieņa un uzticība Latvijas valsts vērtībām, tostarp nacionālas valsts principam un latviešu valodai, izskanējis no politiskajiem spēkiem. Šādu viedokli īpaši aktīvi ir aizstāvējušas divas politiskās partijas: “Par latvisku Latviju!” un “Brīva Latvija brīvā Eiropā”.
2. Jautājums par pastāvīgās uzturēšanās atļaujas iegūšanas prasībām ārzemniekiem Latvijā kļuva īpaši aktuāls kopš 2022. gada 24. februāra, kad Krievijas Federācijas uzsāka prettiesisku militāru iebrukumu Ukrainā. 2023. gada 2. februārī Ukrainas atbalstam veltītā konferencē vairāki dalībnieki, kā arī 2023. gada 9. februāra Latvijas Republikas Saeimas (turpmāk – Saeima) sēdē politiskās partijas “Par latvisku Latviju!” un “Brīva Latvija brīvā Eiropā” pārstāvji uzsvēra, ka Latvijā dzīvojošiem Krievijas Federācijas pilsoņiem, kuri negrib parādīt savu lojalitāti Latvijas un Eiropas Savienības kopīgajām vērtībām un kuri nespēj uzrādīt savas latviešu valodas zināšanas pietiekamā līmenī, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas būtu jāanulē.
3. Saasinātajām emocijām sabiedrības vidū, kā arī asajām politiskajām diskusijām starp Saeimas deputātiem beidzot bija jārod risinājums un jāspēj rast kompromiss ārzemnieku pastāvīgo uzturēšanās atļauju saglabāšanas un izsniegšanas jautājumā. Pēc ilga darba Saeimas komisijās 2023. gada 20. aprīlī Saeimas sēdē trešajā lasījumā pieņēma likumu “Grozījumi Imigrācijas likumā”. Likums stājās spēkā 2023. gada 22. maijā.
4. Ar grozījumiem Imigrācijas likumā tā 24. pants tika papildināts ar 2¹. daļu, kura paredzēja:

(2¹) Ārzemniekam, kuram ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja Latvijas Republikā, bet kuram nav Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statuss atbilstoši Eiropas Savienības Padomes direktīvai Nr. 2003/109/EK par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts

pastāvīgie iedzīvotāji, no 2023. gada 1. septembra tiek atcelta izsniegtā pastāvīgās uzturēšanās atļauja. Lai šāds ārzemnieks turpinātu uzturēties Latvijas Republikā, viņam ir jāiegūst Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statuss. Lai šo statusu iegūtu, ārzemniekam ir jāapliecina integrācija Latvijas sabiedrībā, jāpierāda, ka tam ir nepieciešamie finanšu līdzekļi, jāapliecina latviešu valodas zināšanas vismaz A2 līmenī, jābūt veselības apdrošināšanai, kā arī jāievēro laicīgas valsts principi.

5. Likumprojekta anotācijā norādīts, ka grozījumi nepieciešami, lai Latvijā un Eiropas Savienībā integrētu ārzemniekus, nosakot šīm personām pienākumu iegūt Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusu. Šādā veidā Latvija nodrošinātu savu līdzvērtību starptautiskajā kopienā un veicinātu vienotas Eiropas Savienības ilgtspējīgu attīstību. Nosakot šādas pastāvīgās uzturēšanās atļaujas iegūšanas minimālās prasības, tiek sargāta arī Latvijas valsts drošība un aizsargātas valsts nacionālās vērtības, balstoties uz Latvijas Republikas Satversmē (turpmāk – Satversme) un tās ievadā ietvertajām konstitucionālajām vērtībām. Grozījumi ir ieviesti, ievērojot Eiropas Savienības Padomes 2003. gada 25. novembra direktīvas Nr. 2003/109/EK par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji, (turpmāk – Direktīva Nr. 2003/109/EK) prasības.

III

6. Precēts pusmūža pāris Asims Hadi un Zahīra Hadi ir Krievijas Federācijas pilsoņi. Asims un Zahīra ir ticīgi musulmaņi, tomēr mošeju viņi apmeklē tikai dažas reizes gadā, lielākajos musulmaņu reliģiskajos svētkos. Pāris ikdienā pieturas pie laicīga dzīvesveida, tostarp ikdienā izvēloties valkāt apģērbu un aksesuārus, kas nekādā veidā neliecina par viņu ticību.
7. Asims un Zahīra atklāti nosoda Krievijas pretiesisko karadarbību Ukrainas teritorijā. Vairākus gadus dzīvojot Krievijas propagandas informatīvajā telpā, pāris saprata, ka savu nākotni nevēlas saistīt ar Krievijas Federāciju. Tāpēc pāris kopš 2018. gada vasaras uzturas Latvijas teritorijā un abām personām ir izsniegta pastāvīgā uzturēšanās atļauja.
8. Pāris Latvijā dzīvo turīgi, jo gan Asimam, gan arī Zahīrai ir stabili ienākumi. Asimam pieder Latvijā reģistrēts interneta veikals *pusmēnessapģērbi.lv*. Asims interneta veikalā tirgo izcilas kvalitātes tradicionālus musulmaņu apģērbus, pēc kuriem ir augsts pieprasījums ne tikai Latvijā, bet arī Francijā, Vācijā, Zviedrijā un daudzās citās Eiropas Savienības dalībvalstīs.

Savukārt Zahīra strādā Asima uzņēmumā, nodarbojoties ar mārketingu. Tāpat Zahīra interneta veikala apģērbu klāstu popularizē un reklamē savā un vairāku slavenību *TikTok* un *Instagram* kontos, tādējādi gūstot pastāvīgus un stabilus ikmēneša ienākumus.

9. Uzzinājuši par jaunajiem Imigrācijas likuma grozījumiem, Asims un Zahīra 2023. gada 1. augustā devās uz Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (turpmāk – PMLP) Rīgas 2. nodaļu, lai saņemtu pastāvīgās uzturēšanās atļauju. Pāris šajā dienā arī saņēma sen gaidīto jauno apģērba pievedumu interneta veikalam *pussmēnessapģērbi.lv*. Tāpēc, priecājoties par jauno apģērbu, PMLP nodaļā Asims ieradās ģērbies halātā (*thobe*), savukārt Zahīra – abaijā (*abaya*). Pāris PMLP nodaļai iesniedza dokumentus par latviešu valodas prasmēm B1 līmenī un pārskatus par abu ienākumu līmeni, kas ir virs vidējā Latvijas ienākumu līmeņa. Asims un Zahīra iesniedza arī dokumentus, kas apliecina integrāciju Latvijas sabiedrībā, norādot uz iesaistīšanos dažādos latviešu musulmaņu biedrību organizētajos pasākumos, kā arī apliecinot savu dalību 2023. gada XXVII Vispārējo latviešu dziesmu un XVII Deju svētku gājienā. Taču pāris neiesniedza ziņas par veselības apdrošināšanu, jo uzskatīja, ka tas nekavēs pastāvīgās uzturēšanas atļaujas saņemšanu tā iemesla dēļ, ka Latvijā veselības apdrošināšana nemaz nav obligāta.
10. Asims un Zahīra 2023. gada 15. augustā saņēma PMLP lēmumu, ar kuru tika atteikts izsniegt pastāvīgās uzturēšanās atļaujas, jo abu personu pieteikumā nav pievienotas ziņas par veselības apdrošināšanu. Turklāt, kā lēmumā norādīja PMLP, tad ne no Asima, ne Zahīras iesniegtās informācijas, ne no pašam dienestam pieejamajiem datiem nebija iespējams secināt, ka pāris ievērotu Imigrācijas likuma 24. panta 2¹. daļā paredzētās laicīgas valsts prasības. Tādējādi PMLP ieskatā Asims Hadi un Zahīra Hadi nav izpildījuši Imigrācijas likumā noteiktās prasības, lai saņemtu pastāvīgās uzturēšanās atļauju Latvijā.
11. Asims un Zahīra PMLP lēmumu 2023. gada 18. augustā apstrīdēja PMLP priekšniekam, norādot, ka galvenās prasības pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai, proti, prasības par valsts valodas prasmi virs noteiktā līmeņa, kā arī finanšu līdzekļu atbilstība ir izpildītas. Turklāt pāra ieskatā pārvaldes lēmums ir diskriminējošs, jo iestāde lēmuma pieņemšanā balstījās uz abu personu vizuālo izskatu 2023. gada 1. augustā, t.i., viņu tērpiem, kuri atbilst musulmaņu tradīcijām. Tāpat PMLP nepamatoti nav ņēmusi vērā pāra integrāciju Latvijas sabiedrībā pēdējo piecu gadu laikā.

12. PMLP priekšnieks 2023. gada 28. augustā pieņēma lēmumu, administratīvo aktu atstājot negrozītu un piekrītot PMLP argumentiem. PMLP priekšnieks secināja, ka Imigrācijas likuma 24. panta 2¹. daļā ir noteikts kritērijs obligāti apliecināt veselības apdrošināšanas esību, taču Asima un Zahīra veselības apdrošināšanu nav iegādājušies. Visbeidzot, PMLP priekšnieks norādīja, ka pievienojas jau iepriekš PMLP secinātajam, jo nav iespējams rast pārliecību, ka Asims un Zahīra ievēro laicīgas valsts principu. Laicīgas valsts principa ievērošana ir viens no Imigrācijas likuma 24. panta 2¹. daļā minētajiem obligāti konstatējamajiem kritērijiem. Tam neizpildoties, nav pamata piešķirt pastāvīgās uzturēšanās atļauju. PMLP pārvaldes priekšnieka lēmumā norādīts, ka šo lēmumu mēneša laikā iespējams pārsūdzēt Administratīvajā rajona tiesā saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 188. panta pirmo daļu.

IV

13. Pieteikuma iesniedzēji, Asims un Zahīra, 2023. gada 11. septembrī vērsās Latvijas Republikas Satversmes tiesā (turpmāk – Satversmes tiesa), iesniedzot konstitucionālo sūdzību. Pieteikuma iesniedzēji lūdza Satversmes tiesu atzīt Imigrācijas likuma 24. panta 2¹. daļu par neatbilstošu Satversmes 91. panta otrajam teikumam un 99. pantam, kā arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. pantam kopsakarā ar 14. pantu.

14. Pieteikuma iesniedzēji konstitucionālajā sūdzībā norādīja uz vairākiem aspektiem, kuri, pirmkārt, pieļauj lietas izskatīšanu Satversmes tiesā, un, otrkārt, pamato pieteikuma iesniedzēju Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumu.

15. Pieteikuma iesniedzēji pieteikumā norādīja iemeslus, kāpēc nepastāvēja pamats vērsties Administratīvajā rajona tiesā, jo nav šaubu, ka arī administratīvā procesa ietvaros tiesā nav sagaidāms Asimam un Zahīrai labvēlīgs iznākums, kā rezultātā pārim jebkurā gadījumā būtu jāatgriežas Krievijas Federācijā kā pilsonības valstī. Respektīvi, vērsšanās tiesā administratīvā procesa kārtībā šajā situācijā nav efektīva.

16. Pieteikuma iesniedzēji norādīja, ka, pieņemot Imigrācijas likuma grozījumus un transponējot Direktīvu Nr. 2003/109/EK, apstrīdētās normas izdevējs pārkāpa minētās direktīvas 5. panta 2. punktā, skatot to kopsakarā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21. panta 1. punktu, valstij atstātās rīcības brīvības tvērumu, pieprasot trešo valstu pilsoņiem izpildīt diskriminējošus integrācijas nosacījumus. Pieteikuma iesniedzēju ieskatā valsts pieprasītie integrācijas nosacījumi ir diskriminējoši un neatbilstoši Satversmē, Eiropas Cilvēktiesību un

pamatbrīvību aizsardzības konvencijā un Eiropas Savienības tiesībās noteiktajām pamattiesībām, jo valsts nevar noteikt, kādu apģērbu valkāt ārzemniekiem, lai tie saņemtu pastāvīgās uzturēšanās atļauju. Turklāt Satversmei neatbilstoša ir arī prasība no ārzemniekiem pieprasīt veselības apdrošināšanu. Pieteikumā Asims un Zahīra norādīja, ka Satversmes tiesai ir jāvērtē Direktīvas Nr. 2003/109/EK transponēšanas atbilstība Eiropas Savienības tiesībām un Satversmes 68.pantam.

17. Satversmes tiesas 3. kolēģija 2023. gada 4. oktobrī ierosināja lietu Nr. 2023-777-01 “Par Imigrācijas likuma 24. panta 2¹. daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta otrajam teikumam un 99. pantam, kā arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. pantam kopsakarā ar 14. pantu”.

V

18. Apstrīdētās tiesību normas izdevēja – Saeima – atbildes rakstā Satversmes tiesai norādīja vairākus argumentus un lūgumus.
19. Saeima lūdza Satversmes tiesu izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2023-777-01 atbilstoši Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktam, jo pieteikuma iesniedzēji nav ievērojuši subsidiaritāti, proti, pirms vērtēšanas Satversmes tiesā tie nav izmantojuši visas iespējas aizstāvēt savas pamattiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem. Saeima atbildes rakstā atsaucās uz Satversmes tiesas lēmumiem par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-06-01 un lietā Nr. 2018-19-03. Šajos lēmumos ticis atzīts, ka pirms vērtēšanas Satversmes tiesā personai ir obligāts pienākums vērsties vispārējās jurisdikcijas (administratīvajā) tiesā un izsmelt visus tai pieejamos vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus.
20. Saeima norādīja, ka Direktīvas Nr. 2003/109/EK 5. panta 2. punkts paredz valstij plašu rīcības brīvību valsts tiesību aktos trešo valstu pilsoņiem noteikt kritērijus, kuri nepieciešami integrācijas nosacījumu izpildei. Ne Satversme, ne Direktīva Nr. 2003/109/EK neparedz aizliegumu Imigrācijas likumā noteikt Latvijas konstitucionālo vērtību aizsargājošus papildu kritērijus, kurus jāievēro ārzemniekiem, pieprasot pastāvīgās uzturēšanās atļaujas izsniegšanu. Līdz ar to, Saeimas ieskatā, apstrīdētā norma atbilst gan Eiropas Savienības tiesībām, gan arī Satversmes 91. panta otrajam teikumam un 99. pantam. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību

aizsardzības konvencija paredz valstīm rīcības brīvību un ir minimālais standarts attiecībā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartu.

VI

Ieteicamie avoti:

- Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021.
- Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014.
- Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
- Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
- Lenārtss K. un Gutjeress-Fonss H.A. Eiropas Savienības Tiesas interpretācijas metodes. Tulkojums no franču valodas Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2022.
- Neimanis J. Satversmes tiesas procesa tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019.
- Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Trešais izdevums ar D. Īvāna priekšvārdu. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021.
- Ziemele I. Eiropas Savienības tiesību konstitucionalitātes kontrole Latvijā. Jurista Vārds, 07.07.2020., Nr. 27 (1137).
- Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2012. gada 13. decembra spriedums lietā De Souza Ribeiro v. France.
- Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 26. aprīļa spriedums lietā Hoti v. Croatia.
- Eiropas Savienības Tiesas spriedums lietā Nr. C-579/13 (P un S)
- Eiropas Savienības Tiesas spriedums lietā Nr. C-414/16 (Egenberger)

- Eiropas Savienības Tiesas spriedums lietā Nr. C-302/18 (X pret Belgische Staat)
- Eiropas Savienības Tiesas spriedums lietā Nr. C-344/20 (S.C.R.L.)
- Satversmes tiesas 2002. gada 25. februāra spriedums lietā Nr. 2001-11-0106 „Par likuma „Par nodarbinātību” 6. panta pirmajā daļā ietvertās prasības par pastāvīgās uzturēšanās atļaujas nepieciešamību bezdarbnieka statusa iegūšanai atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”.
- Satversmes tiesas 2011. gada 18. marta spriedums lietā Nr. 2010-50-03 „Par Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” pirmā pielikuma, ciktāl tas neparedz reliģisko priekšmetu glabāšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 99. pantam”.
- Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra spriedums lietā Nr. 2015-10-01 “Par likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 7. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam”.
- Satversmes tiesas 2017. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2017-03-01 “Par Izglītības likuma 30. panta ceturtās un sestās daļas, 48. panta piektās un sestās daļas, 50. panta 5. punkta un 51. panta pirmās daļas 2.¹ punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam”.
- Satversmes tiesas 2018. gada 24. aprīļa spriedums lietā Nr. 2017-18-01 “Par Reliģisko organizāciju likuma 7. panta otrās daļas un 8. panta ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 99. un 102. pantam un par Reliģisko organizāciju likuma 7. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 99. un 102. pantam”.
- Satversmes tiesas 2020. gada 10. jūlija spriedums lietā Nr. 2019-36-01 “Par likuma “Par valsts sociālo apdrošināšanu” 6. panta otrās daļas (redakcijā, kas bija spēkā no 1998. gada 1. janvāra līdz 2002. gada 31. decembrim) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”.